

ELAZIĞ İLİNDE KOBİ'LERİN FİNANSAL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA*

An Research Related to Financial Problems and Advices to Solution of SMEs in Elazığ City

Gamze Ayça KAYA**

Özet

Küreselleşme süreciyle birlikte ülkelere gelir sağlayan KOBİ'lerin önemi artmaktadır. KOBİ'ler; istihdama ve milli gelire büyük katkılar sağlamaları ve sanayi üretimindeki payları bakımından ülke ekonomilerinde önemli olarak kabul edilmektedir. Bu işletmelerin karşılaştıkları en önemli sorun, finansman sorunudur. Çalışmada, Elazığ ilinde faaliyetlerini sürdüren KOBİ'ler üzerinde bir araştırma yapılmaktadır. Araştırmanın amacı, Elazığ ilindeki KOBİ'lerin finansman sorunlarını tespit etmek ve buna ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırma sonuçları SPSS istatistik programından yararlanılarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ'ler, Finansal Sorunlar, Çözüm Önerileri, Araştırma.

Abstract

Importance of SMEs providing income to nations has risen together with globalization process. SMEs have been accepted as important providing great contributions to employment and national income and from the point of view of shares in industry production in nation economies. Encountering of these businesses the most important problem is financial problem. In study, an research have been made on continuing activities of SMEs in Elazığ city. Aim of research have determined financial problems of SMEs in Elazığ city and have developed advices to solutionthis related to. Results of research have been evaluated that is using from SPSS statistics program.

Key Words:SMEs, Financial Problems, Advices to Solution, Research.

1. Giriş

Küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ), büyük işletmeler için gerekli olan yatırımdan daha az yatırımla daha çok çeşitlilik yaratarak talep değişikliklerine yanıt verebilmeleri, istihdama önemli katkılar sağlamaları, büyük işletmelerin bir nevi tamamlayıcısı olmaları ve ekonomik

* Bu çalışma, "Elazığ İli Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyetlerini Sürdüren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri (2005)" başlıklı yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

** Dr.

dalgalanmalardan etkilenmeleri bakımından bütün ülkelerde ekonomik ve sosyal hayatın temel taşını oluşturmaktadır.

Küçük ve orta boy işletmeler gerek sayıları, gerek sanayi üretimindeki payları ve gerekse milli gelire katkıları bakımından ülke ekonomilerinde önemli bir yer tutmaktadırlar.

KOBİ'lerin gelişmekte olan ülkelerin gelişme süreçleri içerisinde katkıları oldukça önemlidir. Küçük ve orta boy işletmelerin ekonomik, sosyal ve siyasi bakımdan taşıdığı önem tüm ülkelerde gittikçe artmaktadır.

Dünya genelinde artarak devam eden küreselleşme süreci, beraberinde değişen şartlara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen şirketlerin önemini artırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi çevrelerdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojiye gelişmelerin bu şirketlere uyarlanması maliyetinin yüksekliği nedeniyle uyum sorununun yaşanması, ekonomide meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği olan ve ekonomik sosyal yaşamın temel istikrar unsurlarından birisi olan KOBİ'lerin dünya genelinde önemini daha da artırmıştır.

Küçük işletmelerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan birinin finansman olduğu bir gerçektir. Bu sorun yalnızca ülkemizdeki değil, istisnaları dışında, tüm ekonomilerdeki küçük işletmelerin en önemli sorunlarından biri niteliğindedir. Bu nedenle araştırmanın amacı, Elazığ ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansman sorunlarını tespit etmek ve bunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir.

2. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'in Tanımı ve Özellikleri

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmelerin katma değer ve istihdam yaratıcı etkileri, tüm ülkeler açısından oldukça önemli boyutlardadır. KOBİ'lerin ülkede yarattığı ekonomik etkilerin yanı sıra, sosyal ve siyasi açıdan da önemli rolleri bulunmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ)'lerin gelişimi, içinde bulunulan ekonomik koşullara bağlı olmakla birlikte, bu işletmeler ölçeklerine bağlı olarak büyük işletmelerin karşılaştığı sorunlar dışında, başka sorunlarla da karşılaşmaktadırlar. Finansal açıdan küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük ölçekli firmalara göre daha fazla likidite sorunu yaşamakta, kâr ve nakit akımlarında önemli dalgalanmalar görülmekte ve büyük ölçüde kısa vadeli kaynaklara başvurmaktadırlar. Kısa vadeli kaynaklara daha fazla başvuran ve kaynak yaratma olanakları son

derece sınırlı olan KOBİ'lerde çalışma sermayesi yönetimi önem kazanmaktadır (Tutar ve Küçük, 2003: 187).

KOBİ'ler ülke ekonomisi için çok büyük önem taşımaktadırlar. Küçük işletmeler, değişen şartlara daha kolay adapte olabilmekte ve yenilikleri daha kolay hayata geçirebilmektedirler. İşletmeler büyüdükçe bürokrasi ve hiyerarşik yapı da büyümekte, bu durum da yenilik ve yaratıcılığa yönelme sürecini uzatmaktadır. Bunun yanı sıra, KOBİ'ler daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamakta, daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkânı yaratmakta, teknolojik yeniliklere daha yatkın olmakta, bölgeler arası dengeli kalkınmayı sağlamakta ve ferdi tasarrufları teşvik etmektedirler.

Taşımakta oldukları avantajlar göz önünde bulundurulduğunda, ülke ekonomisi için önem arz eden KOBİ'ler gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde desteklenmektedirler. Bununla birlikte, KOBİ'lerin finansal yapılarının güçlü olması söz konusu desteklerin başarı sağlayabilmeleri için gerekli bir husustur (Arslan, 2003: 122).

KOBİ'ler kitle üretiminin elverişli olmadığı ve üretim biriminin veya satış miktarının çok küçük olduğu sektörlerde en etkin işletme biçimidir. Farklı kaynaklarda yer alan tanımlara göre KOBİ'ler; işletmelerin aynı anda hem sahibi hem de yöneticisi durumunda olan, çevresinin dışına çıkmamış, yerel faaliyetlerde bulunan, yalnızca özkaynakları ile finanse edilmiş işletmelerdir (Yörük ve Ban, 2003: 4-5).

Genel olarak küçük işletmeler, genellikle az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, ayrıca çabuk karar verme imkânına sahip ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, ucuz bir üretim gerçekleştiren ekonomik teşebbüsler olarak tanımlanmaktadır (Uludağ ve Serin, 1991: 14).

Türkiye'de faaliyet gösteren Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ekonomimizin temel taşlarını oluşturmaktadır. Ekonominin canlılığı ve sürekliliği, onların çalışmalarına büyük ölçüde bağlıdır. Her şeyden önce KOBİ'lerin özelliklerinin başında şunlar gelmektedir (Kaya ve Peçen, 1999: 47):

- Ülkemizdeki KOBİ'ler dinamiktir,
- Yenilikçidir,
- Büyüme ve gelişme arzusu çok baskındır,

- Ekonomimizde hala ekonomik anlamda faaliyet gösterilmesi gereken birçok boşluk vardır,

- Büyük bir istihdam kaynağıdır.

Yalnız küçük işletmelerde görülen ve büyük işletmelere göre bir üstünlük sağlayan belirli özellikler vardır. Bu özellikler, aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Arslan, 1996: 24; Tutar ve Küçük, 2003: 196-197; Okur, 2002: 16):

- **Bağımsız olma:** Bağımsızlık veya dışarıdan herhangi bir kontrolün bulunmayışı genellikle bugün küçük ölçekli işletmelerde bulunduğu varsayılan bir özelliktir. Uygulamada bunun birçok problemler ortaya koyduğu ileri sürülürse de en fazla değer verilen ve aranan bir özelliktir. Bağımsızlığı herhangi bir dış etkenin altında ve güdümünde olmaksızın her yönden inisiyatif kendi elinde bulundurma durumu diye belirtebiliriz.

- **Girişim yeteneği:** Girişimcilerin ticari faaliyetlerini gerçekleştirmek için kurdukları ekonomik birimlere girişim adı verilir. Bu arada, çoğu zaman aynı anlamda kullanılsa da, girişim ile işletmenin aynı olmadığı bilinmelidir. Girişim, belirli bir yasal, finansal, örgütsel ve ekonomik özelliğe sahip olan kuruluştur. İşletme ise, daha çok fabrika ya da satış mağazası gibi mal veya hizmet üreten ya da pazarlayan teknik birimlerdir. Girişimcilik bir ülkede demokratikleşmenin kilit taşlarından biridir. Serbest piyasa ekonomisi uygulanan ülkelerde girişimcilik vazgeçilmez bir unsurdur. Çünkü girişimcilik ekonominin sağlıklı işleyebilmesi için son derece gereklidir. Dinamik yapıları, yenilikçi ve yaratıcı yapıları ile girişimciler, toplumdaki iş gücü ve sermaye kaynaklarının üretime dönüşmesini sağlarlar. Girişimciler ürettikleri mal ve hizmetler sayesinde toplumun refah düzeyinin yükselmesinde önemli rol oynarlar.

- **Kişisel ilişkiler:** KOBİ'lerde genelde yönetim işlevini girişimci yürütür. Böylece sayısı az olan personelini daha yakından tanıma fırsatını bulur. İş verimini, çalışma performansını iyi ölçebildiği gibi, işyeri dışında da medeni durumunu, sağlık ve aile problemlerini takip edebilir. İşveren işçi ilişkileri informal bir yapı kazanır. Bunun sonucunda işçiler de, işletme sahibini sadece işveren olarak değerlendirmezler. Kendilerine her konuda destek veren, sorunlarıyla yakından ilgilenen birisi olarak görür, bu piyasa şartlarında işletmenin ayakta kalabilmesi için daha fazla gayret sarf ederler. Bu gayretlerin karşılığı, işlerin iyi gitmediği zamanlarda büyük firmalarda görülen işçi çıkarmalarının KOBİ'lerde ender görülmesiyle alınır.

- **Aile İşletmeleri:** Küçük ölçekli işletmelerin çoğu aile işletmesi olarak bilinir. Aile reisinin veya ailenin geçimiyle sorumlu bir ferdin işletmenin

başında bulunmasını o işletmenin aile işletmesi olarak nitelemesi için yeter bir unsur olarak kabul edilir.

3. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal Sorunları

KOBİ'lerin sorunlarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda finansal sorun ve yapıların tespit edilmesine yönelik çalışmalar büyük yer tutmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda finansman sorunlarının başta geldiği görülmektedir. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısından, işletmelerin geleneksel yapılanmalarından kaynaklanan finansman sorunlarını aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür (Yörük ve Ban, 2003: 26; Akgüç, 1998: 202):

- **Özkaynak Yetersizliği:** İşletme sahip veya ortakları tarafından işletmeye konulan sermaye ile işletme kârının işletmede bırakılan kısmı, sermaye ve kâr yedekleri işletmenin özkaynaklarını oluşturur. Gerekli bilgi alışverişinin sağlanamaması ve yatırım etütlerinin yeterince yapılaması, birtakım alt yapı eksiklikleri, gerekli devlet desteklerinin elde edilememesi, piyasaya yeni girecek girişimcileri engellemektedir. Ayrıca ülkemizde kişi başına düşen milli gelir seviyesinin düşüklüğü tasarruf eğilimini azaltmakta ve yatırımları finanse edecek sermaye oluşmamaktadır. Bu durum da yeni yatırımları olumsuz yönde etkilemekte, büyüyen ve gelişen teknolojiye uyum çabasındaki mevcut işletmeleri de finansman sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bir ülkedeki yüksek enflasyonun varlığı da işletmeleri özkaynak yetersizliğine itmekte ve daha büyük tutarlarda sermaye ihtiyacı doğurmaktadır. Küçük sanayi işletmeleri özkaynaklarını yetersiz ve kredi maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda öncelikle otofinansman ile finansman açıklarını kapatmaya çalışmaktadırlar.

- **İşletme Sermayesi Yetersizliği:** İşletme sermayesi, işletmenin kısa süreli, normal olarak bir hesap döneminde paraya çevrilebilir ekonomik değerlere yaptığı yatırım olarak tanımlanır. İşletmenin faaliyete geçebilmesi ve faaliyetin devamlılığın sağlanabilmesi için, hammadde ve yardımcı madde satın alınması, yeterli miktarda stok bulundurulması, kredili satış yapılabilmesi, yükümlülüklerini yerine getirmesi, yönetim, pazarlama ve buna benzer giderlerin karşılanabilmesi için para ve benzeri likit değerlerin varlığı bir zorunluluktur. Faaliyetleri sürekli kılmak, verimliliği ve kârlılığı artırmak ve dengeli bir finansman oluşturacak miktarda işletme sermayesi bulundurmak önem taşımaktadır.

- **Kredi Temin Edilmesinde Karşılaşılan Güçlükler:** KOBİ'ler genellikle kuruluş aşamasında yetersiz özsermaye ile kurulmaları nedeniyle risk payı yüksek ticari kredilerle finansman gereksinimlerini karşılamaktadır. Yeterli sermaye birikimi olmayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin

finansman konusunda en önemli sorunlardan birisi kredi ile finansmanda karşılaştıkları sorunlardır. Kredi temini ile ilgili sorunlar; kredi miktarı ve vadesi ile ilgili sorunlar, kredi maliyeti ile ilgili sorunlar ve kredi sağlamada teminat sorunlarıdır.

• **Sermaye Piyasasından Fon Elde Etmede Karşılaşılan Güçlükler:** Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin ulusal pazarda sermaye piyasasından fon sağlama olanakları mümkün değildir. Bir şirketin halka arz yoluyla fon sağlaması ve menkul kıymetler borsasına kota olabilmesi için gerekli koşullar, KOBİ’ler açısından yerine getirilmesi pek mümkün olmayan önemli bir sorundur.

• **Finansal Yönetimde Yetersizlik:** KOBİ’lerin finansal analizlerinin yapılmaması nedeniyle finansal durumlarının net olarak bilinmemesi, vergi ve yükümlülüklerin zamanında yerine getirilmemesi nedeniyle KOBİ’lere ek mali yükümlülükler getirmesi, KOBİ’lerin borçlanma sorunları ve tasarrufların yönlendirilmesindeki sorunlar finansal yönetimde yetersizliğe neden olmaktadır.

4. Türkiye’de Son Yıllarda Konu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Son yıllarda konu ile ilgili yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Yayının Adı	Yazar(lar)	Yıl	Yayınlandığı Yer	Çalışmanın Amacı
1. Diyarbakır’da Faaliyet Gösteren KOBİ’lerin Profil Yapısı ve Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri	Kutlar ve Torun	2013	Sakarya İktisat Dergisi	Diyarbakır’da yer alan KOBİ’lerin ortak özelliklerini ve karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmaktır.
2.KOBİ’lerde Finansal Yönetim Uygulamalarının Finansman Sorunları Üzerindeki Etkisi: Trabzon İli Örneği	Emir ve Diğerleri	2012	Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi	Trabzon ilindeki KOBİ’lerin finansman sorunları ve profesyonel finansal yönetimin söz konusu sorunlar üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.
3. Artan Rekabet Ortamında KOBİ’lerin Sorunları ve Buna	Kocabıyık ve Altunay	2008	Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi	Ülke ekonomilerinin büyük bir bölümünü teşkil etmelerine rağmen artan rekabet

İlişkin Bir Araştırma				ortamında hayatta kalma mücadelesi veren KOBİ'lerin karşılaştıkları işletmecilik sorunları analiz edilmektedir.
4. Basel III ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun KOBİ'lerin Finansman Sorunu Üzerindeki Muhtemel Etkileri	Kaderli ve Diğerleri	2013	Ege Akademik Bakış	Basel III ve Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun KOBİ'lerin finansman sorunları üzerindeki muhtemel etkileri araştırılmaktadır.
5. KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri	Kutlu ve Demirci	2007	4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi	KOBİ'lerin finansal sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir.
6. Türkiye'de KOBİ'lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar	Ay ve Talaşlı	2007	Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi	KOBİ'lerin ihracat içindeki yeri ve ihracatta karşılaştıkları sorunlar incelenmektedir.

Kutlar ve Torun (2013) araştırmaları sonucunda; nitelikli eleman yetersizliği, sermaye yetersizliği ve kredi teminindeki güçlüklerin işletmelerin karşılaştıkları temel sorunlardan olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca firmaların destek, teşviklerden yeterince yararlanamadıkları ve kendilerine sunulan imkânların çoğundan da haberdar olmadıkları belirlenmiştir.

Emir ve Diğerleri (2012), Trabzon'daki KOBİ'lerin büyük bir bölümünde profesyonel bir finansman bölümünün ve finans yöneticisinin olmadığını ayrıca sağlanan teşvik ve desteklerin yetersiz olduğunu belirlemişlerdir.

Kocabıyık ve Altunay (2008); araştırmaya katılan işletmelerin % 64'ünün mikro işletme olduğunu, yetişmiş işgücü eksikliği ve müşterilerin satın alma gücü ile ilgili problemlerin işletmelerin karşılaştığı en önemli sorunlar olduğunu tespit etmişlerdir.

Kaderli ve Diğerleri (2013); 6102 sayılı TTK'nın KOBİ'lerin finansman sorununu etkilediğini belirtmişlerdir. 6102 sayılı TTK'nın KOBİ'lerin finansman sorunu üzerindeki etkisini; finansal tablo ve raporlara, denetime,

mal ve hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçlarına, sermayeye, ek ödeme ve yan edim yükümlülüklerine, ortakların şirkete borçlanması önüne geçilmesine ve kredi sözleşmelerinde haksız rekabete ilişkin düzenlemeler olmak üzere yedi başlık altında incelemişlerdir.

Kutlu ve Demirci (2007); KOBİ'lerin finans dünyasındaki gelişmeleri yakından takip edemediklerini, oto finansman olanaklarının kısıtlı olduğunu, kredi alımlarında karşılaştıkları teminat sorunlarının olduğunu, kredi hacimlerinin düşük ve kredi maliyetlerinin yüksek olduğunu, sermaye piyasasına girememelerini, diğer benzer sorunların KOBİ'lerin güçlü finansal yapılara sahip olmalarını engellediğini ve rekabet güçlerini azalttığını belirtmişlerdir.

Ay ve Talaşlı (2007), KOBİ'lerin Türkiye'deki işletmeler içerisinde sayısal açıdan önemli bir ağırlığının olmasına rağmen ihracattaki payının düşük olduğunu, KOBİ'lerin büyük şirketlere göre birçok alanda daha iyi performans gösterdiklerini, kârlılık, verimlilik, katma değer artışı ve kaliteli üretim gibi konularda büyük işletmelere göre daha iyi konumda olduğunu ve KOBİ'lerin teşviklerden yeterince yararlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

5. Elazığ İli Organize Sanayi Bölgesinde Faaliyetlerini Sürdüren KOBİ'lere İlişkin Bir Araştırma

5.1. Araştırma Varsayımları

Araştırma varsayımları şunlardır:

- Ankete cevap verenlerin dürüst davrandıkları varsayılmaktadır.
- Araştırmada kullanılan veri toplama yönteminin (anket ve görüşme) çalışmanın amacı için uygun bir yöntem olduğu varsayılmaktadır.

5.2. Araştırma Problemleri

Araştırma problemleri şunlardır:

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler ne ölçüde finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar?
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunları, uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmamasından mı kaynaklanmaktadır?
- Sermaye piyasasının ülkemizde yeterince kurumsallaşmaması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal kaynak teminine önemli ölçüde engel teşkil eder mi?
- Teşviklerin yetersizliği, teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin yüksek olmasından ve teşvik şartlarının ağır olmasından mı kaynaklanmaktadır?

5.3. Araştırma Alanı

Elazığ ili organize sanayi bölgesinde faaliyet gösteren küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ölçeklerinin belirlenmesinde çalışan personel sayısı esas alınmıştır. Araştırma Elazığ ili organize sanayi bölgesindeki 30 işletme üzerinde uygulanmıştır. Elazığ ticaret ve sanayi odasının verilerine göre organize sanayi bölgesinde 58 işletme bulunmaktadır.

5.4. Araştırma Yöntemi

Araştırmada anket ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Anketin geliştirilmesinde literatür incelenmiş ve çalışmanın amacına uygun anket formu düzenlenmiştir. Anket formunda açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Ankette toplam 39 soru bulunmaktadır. Araştırma sonuçları ise SPSS istatistik programından yararlanılarak değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde yüzde dağılımı, standart sapma ve ortalamalardan yararlanılmıştır.

5.5. Araştırma Sonuçları ve Değerlendirme

İşletmelerin; yapısal özellikleri, ortaklarla ilgili bilgileri ve finansman sorunlarına ilişkin veriler aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir.

5.5.1. İşletmelerin Yapısal Özelliklerinin Tespitine Yönelik Sorular

İşletmelerin; hukuki yapıları, personel sayıları, kuruluş yılları, işletme sahipleri ve çalışanların organizasyon içindeki görevleri ve eğitim düzeyleri aşağıda incelenmektedir.

5.5.1.1. İşletmelerin Hukuki Yapıları

Ankete dâhil edilen 30 küçük ve orta büyüklükteki işletmenin hukuki yapılarının dağılımı tablo 1’de gösterildiği gibidir.

Tablo 1. Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapıları

İşletmelerin Hukuki Yapıları	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Adi Ortaklık	20	66,7
Limitet	10	33,3
Anonim	---	---
Kollektif	---	---
Diğer	---	---
Toplam	30	100

İşletmelerin % 66,7’sinin tek şahıs, % 33,3’ünün limitet şirket olduğu görülmektedir.

5.5.1.2. İşletmelerin Personel Sayıları

Ankete katılan işletmelerin personel sayılarının dağılımı tablo 2’de gösterildiği gibidir.

Tablo 2. Ankete Katılan İşletmelerde Çalışan Personel Sayıları

<i>Personel Sayısı</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
1-19	23	76,7
19-50	5	16,7
51-100	2	6,7
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin personel sayılarına bakıldığında anket yapılan işletmelerin % 76,7’sinin küçük işletme oldukları ve personel sayısının 1-19 arasında olduğu görülmektedir. En az personel sayısının ise 51-101 aralığında olduğu görülmektedir.

5.5.1.3. İşletmelerin Kuruluş Yılları

İşletmelerin kuruluş yıllarının dağılımı tablo 3’de gösterildiği gibidir.

Tablo 3. Ankete Katılan İşletmelerin Kuruluş Yılları

<i>Kuruluş Yılları</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
1970-1985	15	50
1985-2000	10	33,3
2000-2005	5	16,7
<i>Toplam</i>	30	100

Ankete katılan işletmelerin kuruluş yıllarına göre dağılımı incelendiğinde, % 50’sinin 1970-1985 yılları arasında kurulduğu, % 33,3’ünün 1985-2000 yılları arası ve %16,7’sinin son 5 yıl içinde kurulduğu görülmektedir.

5.5.1.4. İşletme Sahipleri ve Çalışanların Organizasyon İçindeki Görevleri

İşletmelerin organizasyon yapılarının dağılımı tablo 4’de gösterildiği gibidir.

Tablo 4. Ankete Cevap Veren Personelin Organizasyon İçindeki Görevi

Organizasyon Yapıları	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Müdür	18	60
Müdür Yrd.	6	20
Şube Müdürü	5	16,7
Satın Alma Şefi	1	3,3
Toplam	30	100

Anket yapılan KOBİ'lerin % 60'ında işletme sahiplerinin aynı zamanda kendi işyerlerinin müdürü oldukları görülmektedir. Ayrıca % 20'sinin müdür yardımcısı, % 16,7'sinin şube müdürü ve % 3,3'ünün satın alma şefi oldukları görülmektedir.

5.5.1.5. İşletme Sahipleri ve Çalışanların Eğitim Düzeyleri

İşletme sahipleri ve çalışanlarının eğitim düzeyleri dağılımı tablo 5'de gösterildiği gibidir.

Tablo 5. Ankete Katılan İşletme Sahipleri ve Çalışanların Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Okur-yazar değil	---	---
İlkokul	1	3,3
Ortaokul	4	13,3
Meslek Lisesi-Lise	20	66,7
Yüksekokul-Üniversite	5	16,7
Lisansüstü	---	---
Toplam	30	100

Ankete katılan işletmelerin eğitim düzeylerine bakıldığında % 3,3'ünün ilkokul, % 13,3'ünün ortaokul, % 66,7'sinin meslek lisesi-lise, %16,7'sinin yüksekokul-üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Anket uygulanan işletmelerde lisansüstü mezunu ise bulunmamaktadır.

5.5.2. Ortaklar İle İlgili Bilgilerin Tespitine Yönelik Sorular

İşletmelerin ortak sayıları ve işletme sahiplerinin geldikleri faaliyet sahalarına ilişkin veriler aşağıdaki gibidir.

5.5.2.1. İşletmelerin Ortak Sayıları

Ankete katılan işletmelerin ortak sayılarının dağılımı tablo 6'da gösterildiği gibidir.

Tablo 6. Ankete Katılan İşletmelerin Ortak Sayıları

Ortak Sayıları	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
1-5	20	66,7
6-10	9	30
11-50	1	3,3
<i>Toplam</i>	30	100

Uygulama kapsamındaki KOBİ'lerin % 90'nında 1-5 arasında ortak sayısının bulunduğu, % 6,7'sinde 6-10 arasında, %3,3'ünde ise 11-50 arasında ortak sayısının bulunduğu görülmektedir.

5.5.2.2. İşletme Sahiplerinin Geldikleri Faaliyet Sahaları

İşletme sahiplerinin ait oldukları faaliyet sahalarının dağılımı tablo 7'de gösterildiği gibidir.

Tablo 7. İşletme Sahiplerinin Geldikleri Faaliyet Sahaları

Faaliyet Sahaları	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Tüccar	3	10
Sanayici	1	3,3
Serbest Meslek	25	83,3
Memur, Emekli, İşçi	1	3,3
Diğer	---	---
<i>Toplam</i>	30	100

Uygulama yapılan işletmelerdeki işletme sahiplerinin hangi faaliyet sahasından geldiğine bakıldığında ise; % 10'unun tüccar, % 3,3'ünün sanayici, % 83,3'ünün serbest meslek, % 3,3'ünün memur, emekli, işçi olduğu görülmektedir.

5.5.3. İşletmelerin Finansman Sorunlarının Tespitine Yönelik Sorular

Araştırmanın bu bölümünde, işletmelerin finansman sorunlarının tespitine ilişkin sonuçlar incelenmektedir.

5.5.3.1. İşletmelerin Sermayeleri

İşletmelerin sermaye dağılımı tablo 8'de gösterildiği gibidir.

Tablo 8. Ankete Katılan İşletmelerin Sermayeleri

<i>İşletmelerin Sermayeleri</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
50-100 Milyar	1	3,3
105-150 Milyar	3	10
300-500 Milyar	26	86,7
1-5 Trilyon	---	---
10 Trilyon	---	---
<i>Toplam</i>	30	100

Ankete katılan işletmelerin sermayelerine bakıldığında; işletmelerin % 86,7'sinin 300-500 Milyar, % 10'unun 105-150 Milyar, % 3,3'ünün 50-100 Milyar arası oldukları görülmektedir.

5.5.3.2. İşletmelerin Sermaye Temini

Ankete katılan işletmelerin sermaye temin durumlarının dağılımı tablo 9'da gösterildiği gibidir.

Tablo 9. Ankete Katılan İşletmelerin Sermaye Temin Durumları

<i>Sermaye Temin Durumu</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Kendi Öz Kaynaklarımdan	10	33,3
Akraba, Arkadaşlardan Borç	10	33,3
Ticari Kredi	5	16,7
Banka Kredisi	5	16,7
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelere “işletmenizi açarken gerekli sermayeyi nereden karşıladınız?” sorusu sorulduğunda % 33,3'ü kendi öz kaynaklarımdan, % 16,7'si ticari kredi kullandım, % 16,7'si banka kredisi kullandım demıştır. Anket uygulanan işletmelerde akraba ve arkadaşlardan borç alan işletmelerin yüzde oranı ise % 33,3'tür.

5.5.3.3. Teşvikler

İşletmelere sağlanan teşviklerin yeterliliğinin dağılımı tablo 10'da gösterildiği gibidir.

Tablo 10. Teşviklerin Yeterliliği

<i>Teşviklerin Yeterliliği</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Evet	6	20
Hayır	24	80
<i>Toplam</i>	30	100

“Sağlanan teşvikleri yeterli buluyor musunuz?” sorusuna işletmelerin % 80’i yetersiz, % 20’si ise yeterli cevabını vermiştir.

İşletmelere sağlanan teşviklerin yetersiz görülmesinin nedenlerinin dağılımı tablo 11’de gösterildiği gibidir.

Tablo 11. Sağlanan Teşviklerin Yetersiz Görülmesinin Nedenleri

<i>Teşviklerin Yetersiz Görülmesinin Nedenleri</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Teşvikle Sağlanan Kredinin Maliyetinin Yüksek Oluşu	12	40
Teşviklerin Zamanla Önemini Kaybetmesi	3	10
Teşviklerin Zamanında Sağlanamaması	2	6,7
Teşvik Şartlarının Ağır Olması	13	43,3
Yatırım İndiriminin Yetersiz Kalması	---	---
<i>Toplam</i>	30	100

Sağlanan teşvikleri yetersiz gören işletmelere bunun nedenleri sorulduğunda; % 40’ı teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin yüksek olduğunu, % 10’u teşviklerin zamanla önemini kaybettiğini, % 6,7’sinin teşviklerin zamanında sağlanamamasını, % 43,3’ünün teşvik şartlarının ağır olduğunu söylemiştir. Yatırım indiriminin yetersiz kalması işletmeler tarafından tercih edilmemiştir.

5.5.3.4. İşletmelerin Borç Alacak Yapıları

Ankete katılan işletmelerin borç alacak yapılarının dağılımı tablo 12’de gösterildiği gibidir.

Tablo 12. Ankete Katılan İşletmelerin Borç Alacak Yapıları

<i>Borç Alacak Yapıları</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Alacaklarım Borçlarımdan Fazladır	17	56,7
Alacaklarım Borçlarımdan Azdır	---	---
Alacaklarım Borçlarıma Eşittir	3	10
Borcum Yoktur	1	3,3
Cevap Vermeyen KOBİ	9	30
<i>Toplam</i>	30	100

Uygulama yapılan işletmelerde % 56,7’sinin alacaklarının borçlarından fazla olduğu, % 10’unun alacaklarının borçlarına eşit olduğu, % 3,3’ünün ise

borcunun olmadığı görülmektedir. % 30 oranında cevap vermeyen KOBİ bulunmaktadır.

5.5.3.5. İşletmelerin Kredi Kullanım Durumları

İşletmelerin kredi kullanım durumlarının dağılımı tablo 13’de gösterildiği gibidir.

Tablo 13. Ankete Katılan İşletmelerin Kredi Kullanım Durumları

Kredi Kullanma Durumu	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Evet	10	33,3
Hayır	20	66,7
<i>Toplam</i>	30	100

Ankete katılan işletmelerin % 33,3’ünün kredi kullandığını, % 66,7’sinin kredi kullanmadığı görülmektedir.

5.5.3.6. İşletmelerin Kredi Kullanmama Nedenleri

İşletmelerin kredi kullanmama nedenlerinin yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 14’de görüldüğü gibidir.

Tablo 14. Ankete Katılan İşletmelerin Kredi Kullanmama Nedenleri

Kredi Kullanmama Nedenleri	S1	S2	S3	S4	S5	Cevap Verme-yenler	St.Sapma	Ortalama
Öz sermaye	11 (40,7)	9 (33,3)	5 (18,5)	---	2 (7,4)	3 ---	1,144	2,00
Kredi Faizi Yüksek	---	1 (3,3)	1 (3,3)	10 (33,3)	18 (60,0)	---	0,731	4,50
Teminat Şartları Ağır, Formaliteler Fazladır	1 (3,3)	2 (6,7)	2 (6,7)	10 (33,3)	15 (50,0)	---	1,064	4,20
Kredinin Vadesi Kısadır	2 (13,3)	3 (20,0)	10 (66,7)	---	---	15 ---	0,743	2,53
Kredi Veren Kuruluş Azdır	1 (3,3)	2 (6,7)	3 (10,0)	9 (30,0)	15 (50,0)	---	1,085	4,17

*Parantez içinde verilen rakamlar yüzde oranlarını göstermektedir. S1: Çok Düşük, S2: Düşük, S3: Orta, S4: Yüksek, S5: Çok Yüksek’tir.

KOBİ’lerin kredi kullanmama nedenlerine baktığımızda; kredi faizlerinin yüksek, teminat şartlarının ağır ve formalitelerin fazla, kredi vadelerinin kısa olduğunu görmekteyiz.

Araştırma yapılan işletmelerin kredi kullanmama nedenlerine bakıldığında; öz sermayelerinin % 40,7'sinin çok düşük, % 33,3'ünün düşük, % 18,5'inin orta, % 7,4'ünün çok yüksek olduğu görülmektedir.

İşletmelerin % 3,3'ü kredi faizlerinin düşük, % 3,3'ü orta, % 33,3'ü yüksek, % 60'ı çok yüksek olduğunu düşünmektedir.

İşletmelerin % 3,3'ü çok düşük, % 6,7'si düşük, % 6,7'si orta, % 33,3'ü yüksek, % 50'si çok yüksek derecede teminat şartlarının ağır, formalitelerin fazla olduğuna inanmaktadır.

Kredi vadelerine bakıldığında; işletmelerin % 13,3'ü çok düşük, % 20'si düşük, % 66,7'si orta seviyede kredi vadelerinin kısa olduğunu düşünmektedir.

İşletmelerin % 3,3'ü çok düşük, % 6,7'si düşük, % 10'u orta, % 30'u yüksek, % 50'si çok yüksek derecede kredi veren kuruluşların az olduğuna inanmaktadır.

5.5.3.7. İşletmelerin Kredi Kaynakları

İşletmelerin kredi kaynaklarının yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 15'de gösterildiği gibidir.

Tablo 15. Ankete Katılan İşletmelerin Kredi Kaynakları

Kredi Kaynakları	S1	S2	S3	S4	S5	Cevap Vermeyenler	St.Sapma	Ortalama
Halk Bank	15 (50,0)	11 (36,7)	4 (13,3)	---	---	---	0,718	1,63
Diğer Ticari Bankalar	1 (3,3)	2 (6,7)	3 (10,0)	10 (33,3)	14 (46,7)	---	1,074	4,13
Müşteri Avansı	2 (9,5)	5 (23,8)	10 (47,6)	4 (19,0)	---	9 ---	0,889	2,76
Akraba ve Yakın Çevre	6 (20,0)	6 (20,0)	12 (40,0)	6 (20,0)	---	---	1,037	2,60
Ortaklardan Alınan Avanslar	---	---	5 (16,7)	15 (50,0)	10 (33,3)	---	0,699	4,17
Yurtdışı Finans Kaynakları	24 (100,0)	---	---	---	---	6 ---	---	1,00
Yabancı Kaynak Kullanılmıyor	---	---	---	12 (44,4)	15 (55,6)	3 ---	0,506	4,56

Ankete katılan işletmelere kredi kaynakları sorulduğunda % 50'si çok düşük, %36,7'si düşük, %13,3'ü orta derecede Halk Bank'a başvurmakta; %

3,3'ü çok düşük, % 6,7'si düşük, % 10'u orta, % 33,3'ü yüksek, %46,7'si de çok yüksek derecede diğer ticari bankalara başvurmak-tadır.

İşletmelerin % 9,5'i çok düşük, % 23,8'i düşük, % 47,6'sı orta, % 19'u yüksek seviyede müşterilerden avans almaktadır.

KOBİ'lerin % 20'si çok düşük, % 20'si düşük, % 40'ı orta, % 20'si yüksek biçimde akraba ve yakın çevreden kredi temin etmektedir.

İşletmelerin % 16,7'si orta, % 50'si yüksek, % 33,3'ü çok yüksek derecede ortaklardan avans almaktadırlar.

Uygulama kapsamındaki işletmelerin % 100'ü çok düşük seviyede yurtdışı finans kaynaklarını kullanmaktadır.

İşletmelerin % 44,4'ü yüksek, % 55,6'sı çok yüksek derecede yabancı kaynak kullanmamaktadır.

İşletmelerin kredi kaynaklarına genel olarak baktığımızda Halk Bank'a çok düşük derecede başvurulmakta, diğer ticari bankalara ise çok yüksek derecede başvurulduğu görülmektedir. Müşteri avanslarına, akraba ve yakın çevreye orta seviyede müracaat ettikleri görülmektedir. Ortaklardan yüksek derecede avans almaktadırlar. Uygulama kapsamındaki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde yabancı kaynak kullanılmamaktadır.

5.5.3.8. İşletmelerin Bankalardan Kredi Alırken Karşılaştıkları Güçlükler

İşletmelerin bankalardan kredi alırken karşılaştıkları güçlüklerin dağılımı tablo 16'da gösterildiği gibidir.

Tablo 16. İşletmelerin Bankalardan Kredi Alırken Karşılaştıkları Güçlükler

Karşılaşılan Güçlükler	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Kredi Taleplerimiz Bankalarca Gerekli Şekilde Dikkate Alınmamaktadır	---	---
Kredi Başvurusu İle Kredi Alınması Arasında Zaman Kaybımız Olmaktadır	15	50
Teminat Güçlüğü İle Karşılaşmaktayız	10	33,3
Formaliteler Oldukça Ağırdır	5	16,7
Toplam	30	100

İşletmelerin bankalardan kredi alırken karşılaştıkları güçlükler arasında % 50 oranında kredi başvurusu ile kredi alınması arasında zaman kaybının

olması, % 33,3 oranında teminat güçlüğü, % 16,7 oranında formalitelerin oldukça ağır olması yer almaktadır.

5.5.3.9. Yurtdışı Kredi Kullanımı

İşletmelerin yurtdışı kredi kullanımlarının dağılımı tablo 17’de gösterildiği gibidir.

Tablo 17. Yurtdışı Kredi Kullanımı

<i>Yurtdışı Kredi Kullanımı</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Evet	---	---
Hayır	30	100
<i>Toplam</i>	30	100

Ankete katılan işletmelerin % 100’ü yurtdışı kredi kullanmamaktadır.

5.5.3.10. Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler

İşletmelerin kredi sistemi hakkındaki görüşlerinin dağılımı tablo 18’de gösterildiği gibidir.

Tablo 18. Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler

<i>Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Kredi Kullanılmıyor	2	6,7
Faiz Yüksek	25	83,3
Vade Kısa	3	10
Kredi Miktarı Düşük	---	---
Kredi Miktarı Uygun	---	---
Normal	---	---
Enflasyonla Orantılı	---	---
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin % 6,7’si kredinin kullanılmadığını, % 83,3’ü faizin yüksek olduğunu, % 10’u vadenin kısa olduğunu düşünmektedir.

İşletmelerin kredi yeterliliklerinin dağılımı tablo 19’da gösterildiği gibidir.

Tablo 19. Kredilerin Yeterliliği

<i>Kredilerin Yeterliliği</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Yeterlidir	5	16,7
Yeterli Değildir	25	83,3
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin % 83,3'ü kredilerin yeterli olmadığını, % 16,7'si kredilerin yeterli olduğunu düşünmektedir.

5.5.3.11. Finansman Sorunu

İşletmelerin finansman sorunlarının dağılımı tablo 20'de gösterildiği gibidir.

Tablo 20. İşletmelerin Finansman Sorunları

Finansman Sorununun Olup Olmadığı	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Evet	27	90
Hayır	3	10
Toplam	30	100

İşletmelerin % 66,7'sinin finansman sorununun olduğu, % 33,3'ünün finansman sorununun olmadığı görülmektedir.

İşletmelerin finansman sorun kaynaklarının yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 21'de gösterildiği gibidir.

Tablo 21. Finansman Sorununun Kaynakları

Finansman Sorunun Kaynağı	S1	S2	S3	S4	S5	St.Sapma	Ortalama
Kredi Konusundaki Güçlükler	---	---	5 (16,7)	10 (33,3)	15 (50,0)	0,758	4,33
Öz Kaynak Yetersizliği	8 (26,7)	12 (40,0)	10 (33,3)	---	---	0,785	2,07
Çalışma Ser-mayesi İhtiyacındaki Artış	---	---	11 (36,7)	10 (33,3)	9 (30,0)	0,828	3,93
Alacak Tahsilindeki Gecikmeler	7 (23,3)	7 (23,3)	6 (20,0)	6 (20,0)	4 (13,3)	1,382	2,77
Satış Kârlılığının Düşüklüğü	13 (43,3)	12 (40,0)	5 (16,7)	---	---	0,740	1,73
Maliyetlerdeki Artışlar	---	---	7 (23,3)	12 (40,0)	11 (36,7)	0,776	4,13
Yatırımlar	13 (43,3)	12 (40,0)	5 (16,7)	---	---	0,740	1,73
Diğerleri	16 (53,3)	10 (33,3)	4 (13,3)	---	---	0,724	1,60

Ankete katılan işletmelerin finansman sorunlarının kaynakları sorulduğunda; % 16,7'si orta, % 33,3'ü yüksek, % 50'si çok yüksek seviyede kredi konusundaki güçlükler cevabını vermiştir.

Finansman sorunlarının kaynakları arasında işletmelerin % 26,7'si çok düşük, % 40'ı düşük, % 33,3'ü orta derecede öz kaynak yetersizlikleri gelmektedir.

İşletmelerin % 36,7'si orta, % 33,3'ü yüksek, % 30'u çok yüksek biçimde çalışma sermayesine ihtiyaç duymaktadır.

Ankete katılan işletmelerin % 23,3'ü çok düşük, % 23,3'ü düşük, % 20'si orta, % 20'si yüksek, % 13,3'ü çok yüksek seviyede finansman sorununun kaynağı olarak alacak tahsilindeki gecikmeleri göstermiştir.

İşletmelerin % 43,3'ü çok düşük, % 40'ı düşük, % 16,7'si orta derecede satış kârlılığının düşüklüğünü finansman sorununun kaynağı olarak tercih etmiştir.

İşletmelerin % 23,3'ü orta, % 40'ı yüksek, % 36,7'si çok yüksek derecede maliyetlerdeki artışları finansman sorununun kaynağı olarak tercih etmiştir.

İşletmelerin % 43,3'ü çok düşük, % 40'ı düşük, % 16,7'si orta derecede yatırımları finansman sorununun kaynağı olarak tercih etmiştir.

İşletmelerin % 53,3'ü çok düşük, % 33,3'ü düşük, % 13,3'ü orta derecede finansman sorununun kaynağı olarak diğer nedenleri tercih etmiştir.

Finansman sorununun kaynakları arasında kredi konusundaki güçlükler, satış kârlılıklarının düşüklüğü, öz kaynak yetersizliği ve maliyetlerdeki artışların önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz.

İşletmelerin finansal sorunlarının çözümünde finans komitesinin varlığının dağılımı tablo 22'de gösterildiği gibidir.

Tablo 22. Finans Komitesinin Varlığı

Finansal Sorunların Çözümünde Finans Komitesinin Olup Olmadığı	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Evet	---	---
Hayır	30	100
Toplam	30	100

5.5.3.12. KOBİ'lerin En Önemli Sorunları

KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların önem derecesinin yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 23'de gösterildiği gibidir.

Tablo 23. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunların Önem Derecesi

KOBİ'lerin Sorunları	S1	S2	S3	S4	S5	Cevap Vermeyenler	St. Sapma	Ortalama
Yönetim Sorunu	17 (56,7)	9 (30,0)	4 (13,3)	---	---	---	0,728	1,57
Finansman Sorunu	1 (3,3)	2 (6,7)	4 (13,3)	8 (26,7)	15 (50,0)	---	1,106	4,13
Pazarlama Sorunu	10 (33,3)	12 (40,0)	8 (26,7)	---	---	---	0,785	1,93
Üretim Sorunu	23 (76,7)	5 (16,7)	2 (6,7)	---	---	---	0,596	1,30
Tedarik Sorunu	10 (33,3)	11 (36,7)	9 (30,0)	---	---	---	0,809	1,97
İhracat Sorunları	25 (92,6)	2 (7,4)	---	---	---	3 (10,0)	0,267	1,07
Diğer	21 (80,8)	5 (19,2)	---	---	---	4 (13,3)	0,402	1,19

KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlara baktığımızda işletmelerin % 56,7'si çok düşük, % 30'u düşük, % 13,3'ü orta derecede yönetim sorunu yaşamaktadır.

İşletmelerin % 3,3'ü çok düşük, % 6,7'si düşük, % 13,3'ü orta, % 26,7'si yüksek, % 50'si çok yüksek seviyede finansman sorunuyla karşılaşmaktadır.

İşletmelerin % 33,3'ü çok düşük, % 40'ı düşük, % 26,7'si orta derecede pazarlama sorunu yaşamaktadır.

İşletmelerin % 76,7'si çok düşük, % 16,7'si düşük, % 6,7'si orta derecede üretim sorunuyla karşılaşmaktadır.

İşletmelerde % 33,3 oranında çok düşük, % 36,7 oranında düşük, % 30 oranında orta seviyede tedarik sorunu görülmektedir.

İşletmelerin % 92,6'sı çok düşük, % 7,4'ü düşük derecede ihracat sorunlarıyla karşılaşmaktadır.

İşletmelerin % 80,8'i çok düşük, % 19,2'si düşük derecede diğer sorunlarla karşılaşmaktadır.

KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunlara baktığımızda finansman sorununun çok yüksek derecede, pazarlama ve tedarik sorununun düşük derecede, üretim, ihracat ve diğer sorunların çok düşük derecede yaşandığı görülmektedir.

İşletmelerin kredi bulma güçlüğü ve sermaye yetersizliğinin dağılımı tablo 24'de gösterildiği gibidir.

Tablo 24. İşletmelerin Kredi Bulma Güçlüğü ve Sermaye Yetersizliği

<i>İşletmelerin Karşılaşabileceği Sorunlar</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Kredi Bulma Güçlüğü	18	60
Sermaye Yetersizliği	12	40
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin % 60'ının kredi bulma güçlüğü, % 40'ının ise sermaye yetersizliği ile karşılaştığı görülmektedir.

5.5.3.13. KOBİ'lerin Finansal Sorunlarına Çözüm Önerileri

İşletmelerin finansal sorunlarına yönelik çözüm önerilerinin yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 25'de gösterildiği gibidir.

Tablo 25. KOBİ'lerin Finansal Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri

<i>Çözüm Önerileri</i>	<i>S1</i>	<i>S2</i>	<i>S3</i>	<i>S4</i>	<i>S5</i>	<i>St.Spm.</i>	<i>Ort.</i>
Uzun Vadeli ve Düşük Faizli Kredi Sağlanmalı	---	---	---	12 (40,0)	18 (60,0)	0,498	4,60
İşletmenin Sermaye Piyasasından Yararlanması İçin Düzenlemeler Yapılmalı	---	4 (13,3)	15 (50,0)	11 (36,7)	---	0,679	3,23
Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Gelişimi İçin Yeni Teşvikler Getirilmeli	2 (6,7)	4 (13,3)	6 (20,0)	11 (36,7)	7 (23,3)	1,194	3,57
Kredi Kullanımında Teminat ve Diğer Formalitelerin En Aza İndirilmesi	---	---	6 (20,0)	12 (40,0)	12 (40,0)	0,761	4,20
Bankalar Dışındaki Diğer Finans Kurumlarından Yararlanmak İçin Gerekli Düzenlemeler Yapılmalı	3 (10,0)	9 (30,0)	7 (23,3)	7 (23,3)	4 (13,3)	1,232	3,00

İşletmelerin % 40'ı yüksek, % 60'ı çok yüksek derecede uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı görüşündedir.

İşletmelerin % 13,3'ü düşük, % 50'si orta, % 36,7'si yüksek derecede sermaye piyasasından yararlanması için düzenlemeler yapılmalı görüşündedir.

KOBİ'lerin % 6,7'si çok düşük, % 13,3'ü düşük, % 20'si orta, % 36,7'si yüksek, % 23,3'ü çok yüksek seviyede işletmelerinin gelişimi için yeni teşvikler getirilmesi gerektiğine inanmaktadır.

İşletmelerin % 20'si orta, % 40'ı yüksek, % 40'ı çok yüksek derecede kredi kullanımında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi fikrindedir.

İşletmelerin % 10'u çok düşük, % 30'u düşük, % 23,3'ü orta, % 23,3'ü yüksek, % 13,3'ü çok yüksek derecede bankalar dışındaki diğer finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılmalı görüşündedir.

KOBİ'lerin finansal sorunlarına yönelik çözüm önerilerine bakıldığında çok yüksek derecede uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı, kredi kullanımında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi görülmektedir. Yüksek derecede KOBİ'lerin gelişimi için yeni teşvikler getirilmeli görüşü yer almaktadır. Orta derecede sermaye piyasasından yararlanılması için düzenlemeler yapılmalı fikri görülmektedir. Düşük derecede ise bankalar dışındaki diğer finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılmalı görüşü yer almaktadır.

5.5.3.14. İşletmelerin Uyguladıkları Muhasebe Sistemleri ve Değerleme Yöntemleri

İşletmelerde muhasebe sistemleri ve değerlendirme yöntemlerinin sorunların çözümünde katkılarının dağılımı tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Muhasebe Sistemleri ve Değerleme Yöntemlerinin Sorunların Çözümünde Katkılarının Olup Olmadığı

<i>Muhasebe Sistemleri ve Değerleme Yöntemlerinin Sorunların Çözümünde Katkılarının Olup Olmadığı</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Evet	5	16,7
Hayır	25	83,3
Toplam	30	100

İşletmelerin % 16,7'sinin muhasebe sistemleri ve değerlendirme yöntemlerinin sorunların çözümünde katkılarının olduğunu, % 83,3'ünün ise katkılarının olmadığı görülmektedir.

İşletmelerde muhasebe sistemleri ve değerlendirme yöntemlerinin sorunların çözümünde katkısının olmayışının nedenlerinin dağılımı aşağıdaki tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27. Muhasebe Sistemleri ve Değerleme Yöntemlerinin Sorunların Çözümünde Katkısının Olmamasının Nedenleri

<i>Muhasebe Sistemleri ve Değerleme Yöntemlerinin Sorunların Çözümünde Katkısının Olmamasının Nedenleri</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Yeterli, Vasıflı Eleman Olmayışı	16	53,3
Elemanların Yeterli Bilgiye Sahip Olmayışı	9	30
Bu Konuya Yeterli Önemin Verilmeyişi	---	---
Diğerleri	5	16,7
<i>Toplam</i>	30	100

Muhasebe sistemleri ve değerlendirme yöntemlerinin sorunların çözümünde katkısının olmamasının nedenleri arasında % 53,3 oranında yeterli vasıflı eleman olmayışı, % 30 oranında elemanların yeterli bilgiye sahip olmayışı, % 16,7 oranında ise diğer sebepler yer almaktadır.

5.5.3.15. İşletmelerin Borçlanma Politikaları

İşletmelerin borçlanma politikalarının dağılımı tablo 28'de gösterildiği gibidir.

Tablo 28. İşletmelerin Borçlanma Politikaları

<i>Borçlanma Politikaları</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Uzun Vadeli Borçlanma	5	16,7
Kısa Vadeli Borçlanma	25	83,3
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin % 16,7'sinin uzun vadeli borçlanmayı, % 83,3'ünün kısa vadeli borçlanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

İşletmelerin daha az kısa vadeli borçlanma sebeplerinin dağılımı tablo 29'da gösterildiği gibidir.

Tablo 29. Daha Az Kısa Vadeli Borçlanma Sebepleri

Daha Az Kısa Vadeli Borçlanma Sebepleri	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Yeterli Döviz Değerlerinin Olmaması	12	40
Alacakların Tahsilinde Gecikmeler	6	20
Nakit Sıkıntısı	9	30
Kısa Vadeli Borçlanmaya İhtiyaç Duyulmaması	---	---
Diğerleri	---	---
Cevap Vermeyen KOBİ	3	10
Toplam	30	100

Daha az kısa vadeli borçlanma sebepleri arasında % 40 oranında yeterli döviz değerlerinin olmayışı, % 20 oranında alacakların tahsilinde gecikmeler, % 30 oranında nakit sıkıntısı yer almaktadır. % 10 oranında ise cevap vermeyen KOBİ yer almaktadır.

İşletmelerin uzun vadeli borçlanmayı tercih etme nedenlerinin dağılımı tablo 30'da gösterildiği gibidir.

Tablo 30. Uzun Vadeli Borçlanmayı Tercih Etme Nedenleri

Uzun Vadeli Borçlanmayı Tercih Etme Nedenleri	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
İşletmede İstikrarsız Üretim Olması	---	---
Çalışma Sermayesi Yetersizliği	9	30
Kaynak Bulmada Güçlükler	9	30
Piyasalardaki İstikrarsızlıklar	---	---
Diğerleri	12	40
Toplam	30	100

İşletmelerin uzun vadeli borçlanmayı tercih etmelerinin nedenleri arasında % 30 oranında çalışma sermayesi yetersizliği, % 30 oranında kaynak bulmada güçlükler, % 40 oranında diğer sebepler yer almaktadır.

5.5.3.16. İşletmelerin Kâr/Zarar Durumları

İşletmelerin kâr/zarar durumlarının dağılımı tablo 31'de gösterildiği gibidir.

Tablo 31. İşletmelerin Kâr/Zarar Durumları

Kar/Zarar Durumları	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Kâr	20	66,7
Zarar	10	33,3
Toplam	30	100

Uygulama kapsamındaki işletmelerin % 66,7'si kâr, % 33,3'ü zarar etmiştir.

İşletmelerin zarar etme nedenlerinin yüzde dağılımları, standart sapmaları ve ortalamaları tablo 32'de gösterildiği gibidir.

Tablo 32. İşletmelerin Zarar Etme Nedenleri

İşletmelerin Zarar Etme Nedenleri	S1	S2	S3	S4	S5	St.Sapma	Ortalama
Hammadde Fiyatlarının Yüksekliği ve Hammadde Teminindeki Zorluklar	17 (56,7)	10 (33,3)	3 (10,0)	---	---	0,681	1,53
Yönetimdeki Eksiklikler	19 (63,3)	6 (20,0)	5 (16,7)	---	---	0,776	1,53
Personel Sorunu	10 (33,3)	9 (30,0)	11 (36,7)	---	---	0,850	2,03
Teşvik Yetersizliği	---	---	4 (13,3)	10 (33,3)	16 (53,3)	0,724	4,40
Talep Yetersizliği	23 (76,7)	5 (16,7)	2 (6,7)	---	---	0,596	1,30
Finansman Sorunu	---	---	6 (20,0)	10 (33,3)	14 (46,7)	0,785	4,27

İşletmelerin zarar etme nedenleri arasında % 56,7 oranında çok düşük, % 33,3 oranında düşük, % 10 oranında ise orta derecede hammadde fiyatlarının yüksekliği ve hammadde teminindeki zorluklar gelmektedir.

İşletmelerin % 63,3'ü çok düşük, % 20'si düşük, % 16,7'si orta derecede yönetimdeki eksiklikler nedeniyle zarar etmektedirler.

Ankete katılan işletmelerin % 33,3'ü çok düşük, % 30'u düşük, % 36,7'si orta derecede personel sorunu nedeniyle zarar etmektedirler.

İşletmelerin % 13,3'ü orta, % 33,3'ü yüksek, % 53,3'ü çok yüksek derecede teşvik yetersizliği nedeniyle zarar etmektedirler.

İşletmelerin % 76,7'si çok düşük, % 16,7'si düşük, % 6,7'si orta derecede talep yetersizliği nedeniyle zarar etmektedirler.

İşletmelerin % 20'si orta, % 33,3'ü yüksek, % 46,7'si çok yüksek derecede finansman sorunu nedeniyle zarar etmektedirler.

İşletmelerin zarar etme nedenlerine bakıldığında çok yüksek derecede teşvik yetersizliği ve finansman sorunu gelmektedir. İşletmelerin zarar etme nedenleri arasında orta derecede personel sorunu yer almaktadır. Çok düşük derecede ise hammadde fiyatlarının yüksekliği ve hammadde teminindeki zorluklar, yönetimdeki eksiklikler, talep yetersizliği gelmektedir.

5.5.3.17. İşletmelerin Büyüme, Küçülme Nedenleri

İşletmelerin büyüme yöntemlerinin dağılımı tablo 33'de gösterildiği gibidir.

Tablo 33. İşletmelerin Büyüme Yöntemleri

Büyüme Yöntemleri	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Yeni Bir Ortak Alarak	---	---
Ortaklardan Borç Alarak	12	40
Otofinansman Yaparak	18	60
Diğerleri	---	---
Toplam	30	100

İşletmeler % 40 oranında ortaklardan borç alarak, % 60 oranında otofinansman yaparak büyümeye çalıştığı görülmektedir. Yeni bir ortak alma ve diğer sebepler tercih edilmemiştir. İşletmelerin büyüme nedenlerinin dağılımı tablo 34'de gösterildiği gibidir.

Tablo 34. İşletmelerin Büyüme Nedenleri

İşletmelerin Büyüme Nedenleri	Cevap Veren Firma Sayısı	Dağılım %
Eksik Kapasite	---	---
Yetersiz Üretim	---	---
Piyananın Talebi	---	---

Sektörün Karlılığı	15	50
Diğerleri	15	50
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin büyüme nedenlerine bakıldığında % 50 oranında sektörün karlılığı, % 50 oranında diğer sebeplerin yer aldığı görülmektedir. İşletmelerin küçülme nedenlerinin dağılımı tablo 35’de gösterildiği gibidir.

Tablo 35. İşletmelerin Küçülme Nedenleri

<i>İşletmelerin Küçülme Nedenleri</i>	<i>Cevap Veren Firma Sayısı</i>	<i>Dağılım %</i>
Tüketici Talep Eksikliği	---	---
Karlılığın Çok Düşük Olması	---	---
Çok Sert Rekabet Koşulları	---	---
Maliyetlerin Yüksekliği	30	100
Diğerleri	---	---
<i>Toplam</i>	30	100

İşletmelerin küçülme nedenlerine bakıldığında ise % 100 oranında maliyetlerin yüksek olması gelmektedir. Tüketici talep eksikliği, karlılığının çok düşük olması, çok sert rekabet koşulları ve diğer nedenler tercih edilmemiştir.

6. Sonuç ve Öneriler

Araştırmada ilk sorgulanan “KOBİ’lerin ne ölçüde finansman sorunlarıyla karşılaştıkları” şeklindeki soru cümlesi, Tablo 23’de işletmelerin % 50’sinin çok yüksek seviyede finansman sorunuyla karşılaştıkları biçiminde bir bulguyla cevaplanmaktadır. Yani Elazığ ili organize sanayi bölgesindeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin en önemli sorunu, finansmandır.

Araştırmanın ikinci probleminin incelenmesiyle şu bulgular elde edilmiştir: İşletmelerin kredi kullanmama nedenleri incelendiğinde, kredi faizlerinin yüksek olduğunu söyleyenlerin %60, kredinin vadesi kısadır diyenlerin ise % 66,7 oranında olduğunu görmekteyiz. Finansman sorununun kaynakları olarak; kredi konusundaki güçlükler % 50, maliyetlerdeki artışlar ise % 40 oranında gerçekleşmiştir. Tablo 13-19 ve Tablo 21 incelendiğinde; küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansal sorunlarının uzun vadeli ve düşük faizle kredi sağlanmamasından kaynaklandığı görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü probleminin incelenmesiyle de, sermaye piyasasının yeterince kurumsallaşmamasının küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal kaynak temininde % 50, yani orta derecede engel teşkil ettiği bulgusu elde edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü probleminin incelenmesi ile şu bulgular elde edilmiştir: Tablo 10'de teşviklerin işletmeler tarafından yetersiz görüldüğü anlaşılmaktadır. Tablo 11'de, işletmelerin % 40'ının teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin yüksek olduğunu ve % 43,3'ünün teşvik şartlarının ağır olduğunu düşünmektedir.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, ölçeklerinden dolayı piyasada söz sahibi olamamaları ve tahsilât politikalarında ödünler vermeleri, yapacakları ödemelerde ve enflasyondan korunmada küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlüklerle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Araştırmaya göre; küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, öz kaynaklarının yetersizliği ve yabancı kaynakları temin güçlükleri nedeniyle teknolojik gelişmeleri izleyememekte, hatta yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan yatırımları bile yapamamaktadırlar.

Anket kapsamındaki KOBİ'ler finansal sorunlarına şu çözüm önerilerini getirmek istemektedirler: Uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı, işletmelerin sermaye piyasasından yararlanması için düzenlemeler yapılmalı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için yeni teşvikler getirilmeli, kredi kullanımlarında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi ve bankalar dışındaki diğer finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülkemiz ekonomisine ve istihdama katkılarının sürdürülebilmeleri ile ilgili başlıca sorunlarının temelinde yatan finansal sorunlarına çözüm önerileri olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir;

- KOBİ'lerin finansman sorununa ilk çözüm olarak, toplumun önemli bir kesimini oluşturan KOBİ'lerin yapı ve işleyişlerinin sürmesi için gerekli mali ve teknik yardımların devlet tarafından sağlanmasıdır. KOBİ'lere düşük faizli ve uzun vadede kredi sağlanmasında, devlet yardımı, ucuz banka kredisi gibi geleneksel yöntemlerin yanında uzun vadede sermaye piyasası bölgesel pazarlardan yararlanma koşullarının iyileştirilmesi de sağlanmalıdır.

- KOBİ'leri kredi sağlamada karşılaştıkları sorunlar, ihtiyaçları olmasına rağmen, yüksek faiz ve teminat koşulları nedeniyle kredi alamamaları ve finansman kurumlarının da uygun koşullarda ve düzeyde kredi verememeleri şeklinde iki yönlüdür. Bu amaçla ülkemizde KOBİ'lere

tahsis edilen kredi miktarının artırılması ve şartlarının uygun duruma getirilmesi için bankacılık sisteminde yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Bazı teşvik ve muafiyetler sağlanarak KOBİ'lere uygun koşullarda finansal olanaklar sağlamaya yönelik olarak finans kuruluşlarından ve yeni yatırım araçlarından yararlanmaları için gerekli hukuki yapı oluşturularak kurumların sayısı artırılabilir.

- KOBİ yatırım ve işletme kredilerini sağlayan önemli bir kredi kaynağı olarak Halk Bankasının ve ihracatta kredi sağlamada başlıca banka olan Eximbank kaynaklarına başvurma oranı oldukça düşüktür. Yeni düzenlemeler ile teminat koşulları kolaylaştırılabilir ve bürokrasisi azaltılabilir.

- Teminat koşullarının ağırlığı nedeniyle kredi alamayan işletmeler için Kredi Garanti Fonu tanıtımına ve uygulamalarına ağırlık verilmeli, ülke çapında yaygınlaştırılmalı ve kaynaklar artırılmalıdır.

- Ülkemizde KOBİ'lerin sermaye piyasasından yararlanabilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu amaçla, KOBİ'ler örgütlenerek yatırım şirketi kurabilirler ve bu şirket aracılığı ile sermaye piyasasından yararlanabilirler.

- KOBİ'lerin araştırma ve geliştirme faaliyetleri için gereksinimleri olan fon ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve "Risk Sermayesi" kurumları tarafından desteklenebilmesini kolaylaştırıcı düzenlemelere gidilmelidir.

- Finansman konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan KOBİ sahiplerine üniversite-sanayi işbirliği ile finansal planlama, finansal denetim, işletme sermayesi, sermaye bütçeleme, yatırımlar ve borç yönetimi konularında gerekli bilgiler sağlanmalı, finansal yönetim konusundaki eksikler eğitim yolu ile giderilmelidir.

- Çalışma sermayesi yönetiminde kullanılan, nakit, stok ve alacakların yönetiminde, yeni tekniklerin kullanımına yönelik bilgilendirme yoluna gidilmeli ve kaynakların etkin ve verimli kullanımı sağlanmalıdır.

- Rekabete uyum sağlayabilmeleri için KOBİ'lere yönelik öncelikle eğitim programları ile bilgilendirilmeli ve rekabet şanslarını arttırabilmek için teşvik ve yardımlar gündeme gelmelidir.

- KOBİ sorunlarının temelinde yatan ve önemli bir yer tutan ülkenin ekonomik durumu ve enflasyondur. Artan fiyat artışları ve maliyetlerdeki artışlar işletme sermayesinde erimeye, fon maliyetlerinde de aynı paralelde

artışa yol açmaktadır. Enflasyonun aşağıya çekilmesi KOBİ'lerin finansal sorunlarına çözümünün de ilk yardımı olacaktır.

Kaynakça

Akgüç, Öztin, Finansal Yönetim, 7. baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, Mart 1998.

Arslan, Özgür, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları”, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, 2003, s. 121-135.

Arslan, Mehmet, Küçük Ölçekli İşletmelerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri Finansal Sorunları Malatya Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1996.

Ay, Hakkı Mümin, Esra Talaşlı, “Türkiye’de KOBİ’lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar”, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı, Mayıs 2007, s. 173-184.

Emir, Mustafa, Uğur Sevim, Duygu Arslantürk, “KOBİ’lerde Finansal Yönetim Uygulamalarının Finansman Sorunları Üzerindeki Etkisi: Trabzon İli Örneği”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı: 6, Haziran 2012, s. 121-144.

Kaderli, Yusuf, Süleyman Doğu, Özlem Arabacı, “Basel III ve Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun KOBİ’lerin Finansman Sorunu Üzerindeki Muhtemel Etkileri”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 4, Ekim 2013, s. 505-513.

Kaya, Nihat ve Ümit Peçen, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları, EGS Bank Bilim Kültür ve Sanat Yayınları 3, 1999.

Kocabıyık, Turan, M. Akif Altunay, “Artan Rekabet Ortamında KOBİ’lerin Sorunları ve Buna İlişkin Bir Araştırma”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 2, 2008, s. 743-761.

Kutlar, Aziz, Pınar Torun, “Diyarbakır’da Faaliyet Gösteren KOBİ’lerin Profil Yapısı ve Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri”, Sakarya İktisat Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 6, 2013, s. 28-46.

Kutlu, Hüseyin Ali, N. Savaş Demirci, “KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”, 4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 7-8 Aralık 2007, s.187-198.

Okur, Abdurrahman, Girişimcilik, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, YA-PA Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., İstanbul, 2002.

Tutar, Hasan ve Orhan Küçük, Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

Uludağ, İlhan ve Vildan Serin, Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 25, 1991.

Yörük, Nevin ve Ünsal Ban, Kobi’lerin Finansman Sorunları ve Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama, Gazi Kitabevi, Kalkan Matbaacılık, Ankara, Nisan 2003.